

НЯКОЛКО ЗАДАЧИ ЗА ГЕОМЕТРИЧНА ВЕРОЯТНОСТ

Милен Найденов¹, Веселин Ненков^{2,*}

^{1,2} Факултет Инженерен, ВВМУ „Никола Вапцаров“,

ул. „Васил Друмев“ № 73, Варна

* Автор за кореспонденция: v.nenkov@nvna.eu

Резюме. Разгледани са няколко задачи с обща идея. Целта на тези задачи е да предизвикат любопитство и интерес към идеята за геометрична вероятност.

Ключови думи: вероятност, случайно събитие.

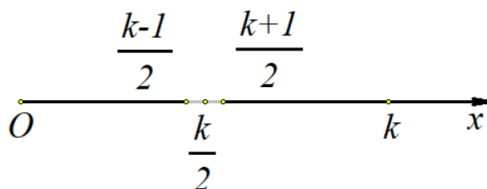
Всичко, което се случва около нас или с нас, се осъществява с по-голяма или по-малка степен на намесата на случайността под въздействието на различни причини [2, 5]. Това предполага изучаване на случайността във връзка с предполагащите я причини. Теория на вероятностите е математическа наука, която изучава строго научно случайните процеси. Характерът и очарованието на теория на вероятностите се проявява дълбоко в съвременната наука и в различните приложения. За да могат да бъдат оценени вероятностните идеи, е необходимо да се разгледат различни страни на случайността. Една от вероятностните идеи се изразява с геометричната вероятност [3, 4, 5]. Геометричната вероятност е дълбоко свързана с принципа за нагледност. Затова се надяваме с помощта на няколко задачи за геометрична вероятност да предизвикаме интерес към този вид вероятностни разсъждения [6].

Разгледаните задачи са сходни по начина на формулиране и решаване. В решенията им се разглеждат множества върху правата, равнината и в пространството [1].

Първата задача разглежда множество върху правата.

Задача 1. Пръчката l_1 е k ($k \geq 2$) пъти по-дълга от пръчката l_2 . Пръчката l_1 е счупена по случаен начин на две парчета. Каква е вероятността от двете парчета и l_2 да не може да се построи триъгълник?

Решение. Нека пръчката l_2 има дължина единица. Тогава дължината на l_1 е k , а на двете парчета, получени от нея, имат дължини x и $k-x$. Да предположим, че пръчката l_1 е счупена по такъв начин, че може да се образува триъгълник със страни 1, x и $k-x$. За да съществува този триъгълник, е необходимо да са изпълнени неравенствата $1+k-x > k$ и $1+x > k-x$. Следователно $\frac{k-1}{2} < x < \frac{k+1}{2}$, т.е. x се съдържа в интервал с дължина единица. Затова благоприятните събития δ за съществуване на триъгълник се описват с отсечка, дължината на която е равна на 1 (Фиг. 1). Тъй като това $0 < x < k$, пространството на елементарните събития Ω е отсечка с дължина, равна на k (виж фигура 1). Следователно вероятността $\bar{P}$ да съществува триъгълник е $\bar{P} = \frac{\delta}{\Omega} = \frac{1}{k}$ [1, 3, 4]. Оттук получаваме, че вероятността да не съществува триъгълник е $P = 1 - \bar{P} = \frac{k-1}{k}$.

Фигура 1.

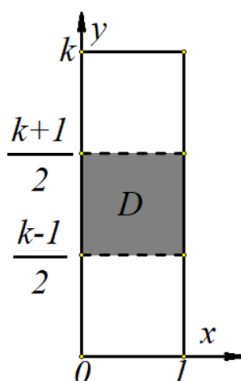
В следващата задача се разглежда двумерна област.

Задача 2. Пръчката l_1 е k пъти по-дълга от пръчката l_2 . Двете пръчки са счупени по случаен начин по на две парчета. Ако p е вероятността от получените четирите парчета да може да се построи четириъгълник, да се намерят стойностите на k , при които $\frac{1}{p}$ е куб на естествено число.

Решение: Нека дължините на пръчките l_2 и l_1 са съответно 1 и k . Тогава получените четири парчета имат дължини x , $1-x$, y и $k-y$. Елементарното събитие се характеризира с два параметъра x и y , които може да се разглеждат като координати на точка в равнината.

Формулата за геометрична вероятност е $p = \frac{S_D}{S_\Omega}$ [1, 3, 4], където Ω е правоъгълник, състоящ се от точките, за координатите на които са изпълнени неравенствата $0 < x < 1$ и $0 < y < k$, а D (множеството на благоприятните събития) се състои от точките на Ω , координатите на които удовлетворяват условията: $x+1-x+y > k-y$ и $x+1-x+k-y > y$, т.е. $\frac{k+1}{2} < y < \frac{k-1}{2}$ (виж фигура 2). Следователно $S_\Omega = k$ и $S_D = 1$. Тогава $p = \frac{1}{k}$

и $k = \frac{1}{p}$. Оттук се вижда, че $\frac{1}{p}$ е куб на естествено число, когато $k = 2^3, 3^3, 4^3, 5^3 \dots$

Фигура 2.

Следващите две задачи се решават с излизане в пространството.

Задача 3. Върху отсечката AB по произволен начин са избрани точките X , Y и Z . Каква е вероятността от отсечките AX , XY , YZ и ZB да е възможно да се построи четириъгълник?

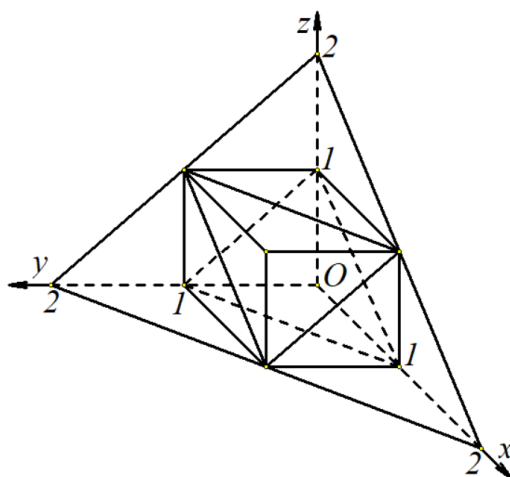
Решение. Нека отсечката AB има дължина 2, а дължините на отсечките AX , XY , YZ и ZB са x , y , z и t . Тогава $x + y + z + t = 2$. За числата x , y , z и t са изпълнени неравенствата $0 < x < 2$, $0 < y < 2$, $0 < z < 2$ и $0 < t < 2$. От последните неравенства и $x + y + z = 2 - t$ следва, че $x + y + z < 2$. Освен това, тъй като $x + y + z = 2 - t$, елементарното събитие се характеризира с три параметъра x , y , z . Следователно на всяко случайно събитие съответства точка в тримерното пространство с координати x , y , z . Затова ще използваме формулата за геометрична вероятност $P = \frac{V_D}{V_\Omega}$ [1,

3, 4], където Ω е пространството на всички събития, а D е множеството на благоприятните събития. От направения анализ следва, че $\Omega = \{0 < x < 2, 0 < y < 2, 0 < z < 2, x + y + z < 2\}$. Следователно Ω е правоъгълен тетраедър с ръбове при правия тристенен ъгъл, равни на 2 (виж фигура 3).

Обемът на този тетраедър е $V_\Omega = \frac{1}{2} \cdot 2 \cdot 2 \cdot 2 = \frac{4}{3}$. Благоприятните събития определяме по следния начин. За да съществува четириъгълникът, е изпълнено неравенството $x + y + z > t$. Затова от $t = 2 - x - y - z$ следва, че $x + y + z > 1$. Освен това всяка от страните на четириъгълника е по-малка от полупериметъра му. Затова са изпълнени неравенствата $x < 1$, $y < 1$ и $z < 1$. Следователно $D = \{x < 1, y < 1, z < 1, x + y + z > 1\}$. Това е тялото, което се получава след отрязването от куб с ръб 1 на два правоъгълни тетраедъра с

ръбове при правия тристенен ъгъл, равни на 1 (виж фигура 3). Следователно обемът на D е $V_D = 1^3 - 2 \cdot \frac{1}{6} = \frac{2}{3}$. Така получаваме, че търсената вероятност е

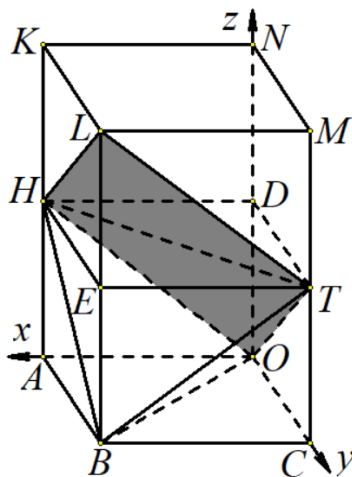
$$P = \frac{V_D}{V_\Omega} = \frac{1}{2}.$$

Фигура 3.

Задача 4. Дадени са три пръчки. Две от тези пръчки имат еднаква дължина, а дължината на третата е равна на сумата от дължините на първите две. От всяка пръчка по случаен начин е отчупено по едно парче. Каква е вероятността от трите парчета да е възможно да се построи триъгълник?

Решение: Нека дадените пръчки имат дължини 1, 1 и 2, а дължините на отчупените от тях парчета са съответно x , y и z . Елементарното събитие се характеризира с наредената тройка (x, y, z) , за която са изпълнени неравенствата $0 < x < 1$, $0 < y < 1$ и $0 < z < 2$. Затова разглеждаме (x, y, z) като точка в пространството и получаваме, че множеството на всички изходи се състои от точките, лежащи в паралелепипеда $OABCKLM$, който има за основа квадрат $OABC$ със страна 1 и височина с дължина 2 (виж фигура 4).

Фигура 4.

Обемът на $OABCKLM$ е $V_{OABCKLM} = 2$. Благоприятните събития удовлетворяват условията $y+z > x$, $z+x > y$ и $x+y > z$. Ако D , E , H и T са средите съответно на околните ръбове ON , BL , AK и CM , точките O , B и H лежат в равнина с уравнение $-x+y+z=0$, точките O , B и T лежат в равнина с уравнение $x-y+z=0$ и точките O , T , L и H лежат в равнина с уравнение $x+y-z=0$ (виж фигура 4). Следователно благоприятните събития се характеризират с точките в четириъгълната пирамида $OTLHB$ основа $OTLH$ и връх B (виж фигура 4). За обема ѝ намираме

$$\begin{aligned} V_{OTLHB} &= V_{HETL} + V_{HETOB} = V_{HETL} + V_{OABCDHET} - (V_{BOHA} + V_{BOTC} + V_{HTLD}) = \\ &= \frac{1}{6} + 1 - \left(\frac{1}{6} + \frac{1}{6} + \frac{1}{6} \right) = \frac{2}{3}. \end{aligned}$$

Следователно търсената вероятност е равна на $\frac{V_{OTLHB}}{V_{OABCKLM}} = \frac{2/3}{2} = \frac{1}{3}$ [1, 3, 4].

В заключение ще изразим надеждата, че случайната среща с разгледаните задачи е предизвикала закономерен интерес към разгледаната вероятностна идея. Надяваме се по този начин да сме насочили любопитството към стихията на случайността да прерасне в търсене на закономерности дълбоко в недрата на скритата предопределеност.

Литература

- [1] Вентцел, Е., Л. Овчаров, *Прикладные задачи теории вероятностей*, Радио и связь, Москва, 1983
- [2] Кордемски, Б., *Математиката изучава случайността*, Народна просвета, София, 1978
- [3] Маджарова, Т., *Теория на вероятностите и математическа статистика*, ВВМУ „Никола Вапцаров“, Варна, 2016, ISBN: 978-954-8991-87-2
- [4] Миразчийски, Й., И. Стоянов, *Задачи по вероятности*, Народна просвета, София, 1979
- [5] Фелър, У., *Увод в теория на вероятностите и нейните приложения*, 1 част, Наука и изкуство, София, 1986,
- [6] Grozdev, S., *For High Achievements in Mathematics: The Bulgaria Experience (Theory and Practice)*, ADE, Sofia, 2007, ISBN: 978-954-92139-1-1

SOME PROBLEMS ON GEOMETRIC PROBABILITY

Milen Naydenov¹, Veselin Nenkov^{2, *}

^{1, 2} *Department of Mechatronics, Faculty of Engineering,
Nikola Vaptsarov Naval Academy, 73 Vasil Drumev St., Varna, Bulgaria*

^{*} *Corresponding author: v.nenkov@nvna.eu*

Abstract. Several problems with a common idea are examined. The purpose of these problems is to arouse curiosity and interest in the idea of geometric probability.